

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ανάπτυξη της Υπαίθρου και Πολιτικές

Ενότητα : Από τις πρακτικές στις πολιτικές

Κίζος Αθανάσιος

Τμήμα Γεωγραφίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο **«Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου»** έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1. Σκοποί ενότητας	4
2. Περιεχόμενα ενότητας	4
2.1 Από τις πρακτικές στη θεωρία: Η βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου	4
2.1.1 Ανάπτυξη της υπαίθρου και βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου: Μια νέα(;) θεωρία (:).....	4
2.1.1.1 Διαφορετικά επίπεδα	5
2.1.1.2 Διαφορετικοί πρωταγωνιστές	8
2.1.1.3 Διαφορετικές όψεις	8

1. Σκοποί ενότητας

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται το πέρασμα από τις διαρθρωτικές πολιτικές στις πολιτικές ανάπτυξης της υπαίθρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2. Περιεχόμενα ενότητας

2.1 Από τις πρακτικές στη θεωρία: Η βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου

Έπειτα από την παρουσίαση των σύγχρονων γεωγραφιών της υπαίθρου και των πρακτικών ανάπτυξης της υπαίθρου, θα συζητηθεί η *θεωρία* της ανάπτυξης της υπαίθρου. Γενικά, στην οικονομική και αναπτυξιακή γενικότερα επιστημονική παράδοση, η θεωρία προηγείται ή τουλάχιστον συμβαδίζει με την πρακτική και τις πολιτικές για την ανάπτυξη, τουλάχιστον στους 2 τελευταίους αιώνες. Αντίθετα, στην περίπτωση της ανάπτυξης της υπαίθρου όπως είδαμε, η πρακτική έχει προηγηθεί και ακολουθεί η θεωρία, καθώς η ίδια η έννοια της ανάπτυξης της υπαίθρου δεν είναι ακόμη εντελώς ξεκαθαρισμένη, δεν υπάρχει δηλαδή μια ξεκάθαρη *θεωρία* για αυτή (Van der Ploeg et. al., 2000). Έτσι, ενώ γενικά οι πρακτικές που περιγράφηκαν κατατάσσονται στην κατηγορία 'πρακτικές ανάπτυξης της υπαίθρου', δεν υπάρχουν γενικοί κανόνες για τέτοιες πρακτικές, ακριβώς εξαιτίας της απουσίας θεωρίας. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα μέρη εκείνα της θεωρίας που έχουν αρχίσει να διαμορφώνονται και θα ακολουθήσει η περιγραφή των τμημάτων που δεν έχουν ακόμη περιγραφεί.

2.1.1 Ανάπτυξη της υπαίθρου και βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου:

Μια νέα(;) θεωρία (;)

Η προσπάθεια ανάπτυξης μιας τέτοιας θεωρίας απαιτεί την ταυτόχρονη διαμόρφωση αναλυτικών ορισμών για την ανάπτυξη της υπαίθρου και την ανάπτυξη μιας ξεχωριστής θεωρητικής γλώσσας που θα αναφέρεται στον τρόπο που οι υπάρχουσες πρακτικές (και άλλες νέες που θα προβλεφθούν από τους ορισμούς) συνεισφέρουν πρακτικά στην ορισθείσα ανάπτυξη. Οι αναλυτικοί ορισμοί θα πρέπει να καθορίζουν το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα περιοριστεί η έννοια. Το γενικό αυτό πλαίσιο θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα αρκετά ευρύ ώστε να περιλαμβάνει όλα τα εμπειρικά παραδείγματα (πρακτικές) που είναι κοινά παραδεκτό ότι πρέπει να περιλαμβάνονται στην θεωρία, αλλά και να είναι περιοριστικό για να είναι δυνατή η διάκριση των παραδειγμάτων που παρατηρούνται από άλλα που δεν θα πρέπει να περιλαμβάνονται στη θεωρία. Αυτό είναι όμως μόνο το πρώτο βήμα, καθώς στη συνέχεια απαιτείται η άρθρωση της θεωρίας με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να είναι δυνατή η εξαγωγή προβλέψεων που να ελέγχονται εμπειρικά με τρόπο ανεξάρτητο από τις βασικές παραδοχές της θεωρίας (όσο αυτό είναι δυνατόν), δηλαδή η θεωρία να είναι εμπειρικά διαψεύσιμη, να μπορεί να διαψευστεί από τα εμπειρικά δεδομένα. Η θεωρία έπειτα θα επιτρέπει την εκ νέου ταξινόμηση των εμπειρικών παραδειγμάτων που χρησιμοποιήθηκαν για την συναγωγή των γενικών νόμων και τη διάκριση μεταξύ τους με βάση τώρα πια τις συγκεκριμένες παραδοχές της θεωρίας.

Η προσπάθεια αυτή είναι κάθε άλλο παρά εύκολη και προαπαιτεί την επαγωγική σύναξη γενικών νόμων από την συλλογή πολλών διαφορετικών εμπειρικών παραδειγμάτων, αλλά και μια κοινωνιολογική ερμηνεία των φαινομένων που εμπλέκονται, καθώς η ανάπτυξη και η μελέτη της υπαίθρου είναι κοινωνική επιστήμη και δεν μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς την ανάλογη κοινωνιολογική ‘υποστήριξη’.

Η κατάσταση σήμερα όσον αφορά στη θεωρία της ανάπτυξης της υπαίθρου με βάση το παραπάνω γενικό σχήμα παραγωγής θεωρίας βρίσκεται ακόμη στο πρώτο στάδιο, δηλαδή στην συλλογή εμπειρικού υλικού από τις πρακτικές που είναι κοινά παραδεκτό ότι ανήκουν στην γενική κατηγορία ‘πρακτικές ανάπτυξης της υπαίθρου’. Έτσι, αναπτύσσονται σταδιακά διάφορα συστήματα ταξινόμησης και διάκρισης των πρακτικών αυτών για να γίνει δυνατή η κατασκευή γενικότερων θεωρητικών κατασκευών που θα χρησιμεύσουν ως κινητήρια δύναμη της επαγωγικής συναγωγής των γενικών νόμων. Δεν μπορεί να είναι βέβαια κανείς σίγουρος ότι θα είναι τελικά δυνατή η εμπειρική αυτή συναγωγή, καθώς υπάρχει η πιθανότητα τα εμπειρικά παραδείγματα να είναι τόσο ποικίλα που να μην μπορούν να ταξινομηθούν εύκολα ή αποτελεσματικά σε γενικά θεωρητικά σχήματα.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η προσπάθεια που έχει γίνει ως τώρα. Η παρουσίαση βασίζεται στη συλλογική εργασία των Van der Ploeg et. al. (2000). Η προσέγγιση αυτή είναι η πρώτη που αναγνώρισε το σημερινό αδιέξοδο και επιχείρησε να το υπερβεί. Έχουν ακολουθήσει και ορισμένες ακόμη εργασίες, στις οποίες επιχειρείται να διασαφηνιστούν ορισμένα από τα επιμέρους ζητήματα ή να προχωρήσει το γενικό σχήμα που προτάθηκε για συγκεκριμένες πρακτικές. Οι κυριότερες από αυτές τις εργασίες είναι οι εξής: Renting et. al. 2003a, Renting et. al. 2003b, Marsden et. al., 2001, Gilg and Battershill, 1998, Ilbery and Kneafsey, 1999, Banks and Marsden, 2001.

Η βασική εργασία των Van der Ploeg et. al., (2000) ξεκινά με την αναγνώριση διαφορετικών επιπέδων, διαφορετικών ‘πρωταγωνιστών’ και διαφορετικών όψεων των διαδικασιών ανάπτυξης της υπαίθρου.

2.1.1.1 Διαφορετικά επίπεδα

Πέντε επίπεδα μπορούν να αναγνωριστούν (Van der Ploeg et. al., 2000, σελ. 392-4): Το **1^ο επίπεδο** είναι αυτό των *παγκόσμιων αλληλεπιδράσεων μεταξύ αγροτικής παραγωγής και κοινωνίας*. Οι ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς για τρόφιμα, αλλά και των αγροτικών εκμεταλλεύσεων για εφόδια, ταυτόχρονα με μια γενική αναδιάρθρωση της οικονομίας και στροφή προς την παροχή υπηρεσιών μεταβάλλουν τον ρόλο της τοπικής αγροτικής παραγωγής. Αυτή μπορεί να είναι εντελώς προσανατολισμένη προς την παγκόσμια αγορά ή να παράγει για μικρές, τοπικές αγορές (Marsden, 1998, Ilbery and Kneafsey, 1999, Renting et. al. 2003a).

Το **2^ο επίπεδο** αναφέρεται σε ένα *νέο μοντέλο ανάπτυξης του αγροτικού τομέα*. Μέχρι πρόσφατα, η μεγέθυνση και η επιδίωξη οικονομιών κλίμακας, η εντατικοποίηση, η εξειδίκευση και μια τάση προς βιομηχανοποίηση σε ορισμένους κλάδους της αγροτικής παραγωγής, αποτελούσαν τις κύριες γραμμές ανάπτυξης του αγροτικού τομέα (Marsden, 1996, Van der Ploeg et. al., 2000). Φαίνεται όμως, ότι οι προσδοκίες της κοινωνίας και των ίδιων των παραγωγών δεν συμπίπτουν πια με το παραπάνω μοντέλο ανάπτυξης. Έτσι, ‘*η ανάπτυξη της υπαίθρου μπορεί να ειδωθεί ως η αναζήτηση ενός νέου αγροτικού αναπτυξιακού μοντέλου*’ (Van der Ploeg et. al., 2000, σελ. 392). Πρακτικά αυτό που υπονοείται εδώ είναι ότι αν και η από-αγροτοποίηση

είναι γεγονός, είναι αναμφισβήτητο γεγονός επίσης ότι η αγροτική παραγωγή θα συνεχίσει να διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της υπαίθρου και αυτή δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς της αγροτική ανάπτυξη, σε διαφορετικούς όμως άξονες από το στείο και μονοδιάστατο εκσυγχρονιστικό υπόδειγμα.

Το **3^ο επίπεδο** αναφέρεται στην 'λειτουργικοποίηση' της αγροτικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης της υπαίθρου στο επίπεδο του *αγροτικού νοικοκυριού*, σε αντίθεση με την ως τώρα διαδεδομένη θεώρηση της αγροτικής εκμετάλλευσης – επιχείρησης. Σε αυτό το επίπεδο, η ανάπτυξη της υπαίθρου εμφανίζεται ως ένας **επαν-ορισμός ταυτοτήτων, στρατηγικών, πρακτικών, αλληλεπιδράσεων και δικτύων** (Van der Ploeg et. al., 2000). Όπως φάνηκε από την συζήτηση των σύγχρονων γεωγραφιών της υπαίθρου και των πρακτικών της ανάπτυξης της υπαίθρου, οι στρατηγικές επιβίωσης των νοικοκυριών μεταβάλλονται συνεχώς στο ρυθμό των αλλαγών στο επίπεδο προσφοράς και ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και εξαιτίας προσωπικών νοοτροπιών και προσδοκιών από τη ζωή στην ύπαιθρο. Αυτό οδηγεί σε μια δυναμική αναδιαπραγμάτευση συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων, καθώς εκτός από τα παραπάνω, η 'ανακάλυψη' της υπαίθρου και οι 'αστικές' υπαιθρότητες εισάγουν νέους παράγοντες στην διαπραγμάτευση αυτή.

Το **4^ο επίπεδο** αναφέρεται στους (*οικονομικούς*) *πρωταγωνιστές* της υπαίθρου. Αν και στα προηγούμενα επίπεδα τονίστηκε η εξέχουσα θέση της αγροτικής παραγωγής στην ύπαιθρο, η σχετική της σημασία μειώνεται. Όπως έχει ήδη συζητηθεί, το 'υπαίθριο' δεν αποτελεί πλέον μονοπώλιο των αγροτών, και νέες μορφές δραστηριοτήτων ανάπτυξης βασισμένες στην εκμετάλλευση αναδύονται και διαφορετικοί παίκτες συναγωνίζονται για πρόσβαση σε δυνατότητες και πόρους σε νέες περιοχές όπως ο τουρισμός της υπαίθρου και η διατήρηση της φύσης και του τοπίου. Επίσης μια νέα τάξη μη-αγροτών ιδιοκτητών γης αναδύεται, όπως οι 'μετανάστες της υπαίθρου' και οι 'αγρότες από χόμπι', οι οποίοι θα έχουν επίσης ένα ρόλο κλειδί να παίξουν στην διαχείριση της φύσης και των τοπίων (Van der Ploeg et. al., 2000).

Το **5^ο επίπεδο** είναι αυτό των *πολιτικών και θεσμών*. Η καθιερωμένη πρακτική των αναπτυξιακών πολιτικών αντιμετώπιζε την ύπαιθρο ως συμπληρωματικό κομμάτι των αστικών περιοχών, όπου δεν την αγνοούσε τελείως, αφήνοντας όλο το 'βάρος' σε πολιτικές μόνο για την αγροτική παραγωγή. Η σταδιακή μεταβολή της πρακτικής αυτής και η καθιέρωση των ολοκληρωμένων σχεδίων ανάπτυξης της υπαίθρου από την ΕΕ, δημιουργεί τρία κυρίως θέματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν (Van der Ploeg et. al., 2000): Πρώτον, η συνεργασία και συνέργια μεταξύ διαφορετικών πολιτικών και προγραμμάτων σε επίπεδο στόχων και σε επίπεδο εφαρμογής, δεύτερον η συνέργια μεταξύ αυτών και διαφόρων (άτυπων ή τυπικών) σχηματισμών στην ύπαιθρο και τέλος οι επιπτώσεις συγκεκριμένων θεσμικών σχηματισμών στις διαδικασίες που συμμετέχουν στην ανάπτυξη της υπαίθρου. Το επίπεδο των πολιτικών και των θεσμών είναι πολύ σημαντικό για την *πρακτική* επιτυχία της ανάπτυξης της υπαίθρου. Το ζήτημα του ολοκληρωμένου σχεδιασμού από την αρχή της διαδικασίας ανάπτυξης πολιτικών ανάπτυξης της υπαίθρου ως τον σχεδιασμό και την αποτίμηση των επιπτώσεων έχει τεθεί επιτακτικά, μαζί με την συνεργασία σε όλα τα επίπεδα με τους τοπικούς και υπερτοπικούς θεσμικούς οργανισμούς, αλλά και πρωταγωνιστές των καθημερινών πρακτικών της ανάπτυξης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί αναλυτικά η κατάσταση σήμερα.

Πέντε επίπεδα μπορούν να αναγνωριστούν (Van der Ploeg et. al., 2000, σελ. 392-4): Το **1^ο επίπεδο** είναι αυτό των *παγκόσμιων αλληλεπιδράσεων μεταξύ αγροτικής παραγωγής και κοινωνίας*. Οι ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς για τρόφιμα, αλλά και

των αγροτικών εκμεταλλεύσεων για εφόδια, ταυτόχρονα με μια γενική αναδιάρθρωση της οικονομίας και στροφή προς την παροχή υπηρεσιών μεταβάλλουν τον ρόλο της τοπικής αγροτικής παραγωγής. Αυτή μπορεί να είναι εντελώς προσανατολισμένη προς την παγκόσμια αγορά ή να παράγει για μικρές, τοπικές αγορές (Marsden, 1998, Ilbery and Kneafsey, 1999, Renting et. al. 2003a).

Το **2^ο επίπεδο** αναφέρεται σε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης του αγροτικού τομέα. Μέχρι πρόσφατα, η μεγέθυνση και η επιδίωξη οικονομιών κλίμακας, η εντατικοποίηση, η εξειδίκευση και μια τάση προς βιομηχανοποίηση σε ορισμένους κλάδους της αγροτικής παραγωγής, αποτελούσαν τις κύριες γραμμές ανάπτυξης του αγροτικού τομέα (Marsden, 1996, Van der Ploeg et. al., 2000). Φαίνεται όμως, ότι οι προσδοκίες της κοινωνίας και των ίδιων των παραγωγών δεν συμπίπτουν πια με το παραπάνω μοντέλο ανάπτυξης. Έτσι, *‘η ανάπτυξη της υπαίθρου μπορεί να ειδωθεί ως η αναζήτηση ενός νέου αγροτικού αναπτυξιακού μοντέλου’* (Van der Ploeg et. al., 2000, σελ. 392). Πρακτικά αυτό που υπονοείται εδώ είναι ότι αν και η από-αγροτοποίηση είναι γεγονός, είναι αναμφισβήτητο γεγονός επίσης ότι η αγροτική παραγωγή θα συνεχίσει να διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της υπαίθρου και αυτή δεν μπορεί να νοηθεί χωρίς της αγροτική ανάπτυξη, σε διαφορετικούς όμως άξονες από το στείο και μονοδιάστατο εκσυγχρονιστικό υπόδειγμα.

Το **3^ο επίπεδο** αναφέρεται στην ‘λειτουργικοποίηση’ της αγροτικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης της υπαίθρου στο επίπεδο του *αγροτικού νοικοκυριού*, σε αντίθεση με την ως τώρα διαδεδομένη θεώρηση της αγροτικής εκμετάλλευσης – επιχείρησης. Σε αυτό το επίπεδο, η ανάπτυξη της υπαίθρου εμφανίζεται ως ένας **επαν-ορισμός ταυτοτήτων, στρατηγικών, πρακτικών, αλληλεπιδράσεων και δικτύων** (Van der Ploeg et. al., 2000). Όπως φάνηκε από την συζήτηση των σύγχρονων γεωγραφιών της υπαίθρου και των πρακτικών της ανάπτυξης της υπαίθρου, οι στρατηγικές επιβίωσης των νοικοκυριών μεταβάλλονται συνεχώς στο ρυθμό των αλλαγών στο επίπεδο προσφοράς και ζήτησης προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και εξαιτίας προσωπικών νοοτροπιών και προσδοκιών από τη ζωή στην ύπαιθρο. Αυτό οδηγεί σε μια δυναμική αναδιαπραγμάτευση συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων, καθώς εκτός από τα παραπάνω, η ‘ανακάλυψη’ της υπαίθρου και οι ‘αστικές’ υπαιθρότητες εισάγουν νέους παράγοντες στην διαπραγμάτευση αυτή.

Το **4^ο επίπεδο** αναφέρεται στους (οικονομικούς) πρωταγωνιστές της υπαίθρου. Αν και στα προηγούμενα επίπεδα τονίστηκε η εξέχουσα θέση της αγροτικής παραγωγής στην ύπαιθρο, η σχετική της σημασία μειώνεται. Όπως έχει ήδη συζητηθεί, το ‘υπαίθριο’ δεν αποτελεί πλέον μονοπώλιο των αγροτών, και νέες μορφές δραστηριοτήτων ανάπτυξης βασισμένες στην εκμετάλλευση αναδύονται και διαφορετικοί παίκτες συναγωνίζονται για πρόσβαση σε δυνατότητες και πόρους σε νέες περιοχές όπως ο τουρισμός της υπαίθρου και η διατήρηση της φύσης και του τοπίου. Επίσης μια νέα τάξη μη-αγροτών ιδιοκτητών γης αναδύεται, όπως οι ‘μετανάστες της υπαίθρου’ και οι ‘αγρότες από χόμπι’, οι οποίοι θα έχουν επίσης ένα ρόλο κλειδί να παίξουν στην διαχείριση της φύσης και των τοπίων (Van der Ploeg et. al., 2000).

Το **5^ο επίπεδο** είναι αυτό των *πολιτικών και θεσμών*. Η καθιερωμένη πρακτική των αναπτυξιακών πολιτικών αντιμετώπιζε την ύπαιθρο ως συμπληρωματικό κομμάτι των αστικών περιοχών, όπου δεν την αγνοούσε τελείως, αφήνοντας όλο το ‘βάρος’ σε πολιτικές μόνο για την αγροτική παραγωγή. Η σταδιακή μεταβολή της πρακτικής αυτής και η καθιέρωση των ολοκληρωμένων σχεδίων ανάπτυξης της υπαίθρου από την ΕΕ, δημιουργεί τρία κυρίως θέματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν (Van der Ploeg et. al., 2000): Πρώτον, η συνεργασία και συνέργια μεταξύ διαφορετικών πολιτικών και

προγραμμάτων σε επίπεδο στόχων και σε επίπεδο εφαρμογής, δεύτερον η συνέργια μεταξύ αυτών και διαφόρων (άτυπων ή τυπικών) σχηματισμών στην υπαίθρο και τέλος οι επιπτώσεις συγκεκριμένων θεσμικών σχηματισμών στις διαδικασίες που συμμετέχουν στην ανάπτυξη της υπαίθρου. Το επίπεδο των πολιτικών και των θεσμών είναι πολύ σημαντικό για την *πρακτική* επιτυχία της ανάπτυξης της υπαίθρου. Το ζήτημα του ολοκληρωμένου σχεδιασμού από την αρχή της διαδικασίας ανάπτυξης πολιτικών ανάπτυξης της υπαίθρου ως τον σχεδιασμό και την αποτίμηση των επιπτώσεων έχει τεθεί επιτακτικά, μαζί με την συνεργασία σε όλα τα επίπεδα με τους τοπικούς και υπερτοπικούς θεσμικούς οργανισμούς, αλλά και πρωταγωνιστές των καθημερινών πρακτικών της ανάπτυξης. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί αναλυτικά η κατάσταση σήμερα.

2.1.1.2 Διαφορετικοί πρωταγωνιστές

Οι διαφορετικοί πρωταγωνιστές στην ανάπτυξη της υπαίθρου, αναφέρονται στα διαφορετικά πρόσωπα που συμμετέχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία, πέρα και εκτός από τους αγρότες – επιχειρηματίες που καθιέρωσε το εκσυγχρονιστικό πρότυπο, οι οποίοι ήταν ‘υπεύθυνοι’ για την αγροτική ανάπτυξη σε μια περιοχή μέσα από τις παρεμβάσεις και τις επενδύσεις στις εκμεταλλεύσεις τους.

Οι προσεγγίσεις ανάπτυξης της υπαίθρου, επιχειρούν να εισάγουν ξανά τις διαδικασίες και πρακτικές αυτές στην θεωρία μαζί με τους πρωταγωνιστές τους, δηλαδή να εισάγουν ξανά το σύνολο των κοινωνιών της υπαίθρου στις διαδικασίες ανάπτυξης της υπαίθρου. Η εισαγωγή αυτή απαιτεί –όπως φάνηκε και από τα επίπεδα που αναγνωρίστηκαν παραπάνω- αλλαγή στην βασική οικονομική μονάδα της υπαίθρου, δηλαδή του βασικού πρωταγωνιστή. Η σημαντικότερη τέτοια μεταβολή είναι η μετάβαση από την αγροτική εκμετάλλευση στο νοικοκυριό της υπαίθρου, από την μεγιστοποίηση του κέρδους της εκμετάλλευσης, στις στρατηγικές επιβίωσης του νοικοκυριού. Η μετάβαση αυτή όπως είδαμε περιλαμβάνει –εκτός από την αλλαγή της κοινωνιολογικής βάσης ανάλυσης- και επαναπροσδιορισμό των ταυτοτήτων των πρωταγωνιστών, σε αλληλεπίδραση με τις εξελίξεις και τους μετασχηματισμούς των πρακτικών και των κοινωνιών.

Η εστίαση στις στρατηγικές επιβίωσης των νοικοκυριών και στα δίκτυα που δημιουργούνται δυσχεραίνει σημαντικά την προσπάθεια μελέτης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των πρακτικών και των πολιτικών που στοχεύουν στην ανάπτυξη της υπαίθρου, καθώς είναι πλέον δυσκολότερο να οριστούν και να εξεταστούν όλοι οι πρωταγωνιστές, αποτελεί όμως την μοναδική λύση στο δρόμο της καθιέρωσης μιας νέας θεωρίας.

2.1.1.3 Διαφορετικές όψεις

Η ανάπτυξη της υπαίθρου έχει πολλές διαφορετικές όψεις και περιλαμβάνει, όπως είδαμε ήδη στις πρακτικές, ένα μεγάλο αριθμό διαφορετικών και συνδεδεμένων πρακτικών. Οι πρακτικές αυτές σηματοδοτούν το εύρος των διαφορετικών όψεων της ανάπτυξης της υπαίθρου που μπορούν να κυμαίνονται από ‘συμβατικές’ πρακτικές αγροτικής ανάπτυξης αλλά μέσα από διαφορετικό πρίσμα, όπως η εμπορία προϊόντων μέσα από ‘σύντομες’ αλυσίδες διακίνησης ή η πολύ-απασχόληση με δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών που είναι πρωτόγνωρες για ένα μεγάλο μέρος της υπαίθρου, όπως είναι ο τουρισμός υπαίθρου και η συντήρηση των χαρακτηριστικών του τοπίου.

Το εύρος των πρακτικών από την άλλη δυσχεραίνει την δημιουργία σχημάτων ταξινόμησης και διάκρισης τους με έναν τρόπο που να περιλαμβάνει τις 'καλές' και να αποκλείει τις 'κακές'. Όπως αναφέρθηκε ήδη, η δημιουργία τέτοιων θεωρητικών σχημάτων είναι το πρώτο και απαραίτητο βήμα για την επαγωγική συναγωγή γενικών νόμων. Η διαδικασία έχει ήδη ξεκινήσει και ομογενείς πρακτικές ταξινομούνται –το παράδειγμα που είδαμε της απ' ευθείας εμπορίας προϊόντων είναι χαρακτηριστικό– αλλά ακόμη είναι πολύ δύσκολο να ταξινομηθούν ετερογενείς πρακτικές σε συνεκτικές ομάδες.